

УДК 33:378

DOI: 10.31359/2411-5584-2019-38-3-158

І. В. БОРИСЕНКО, кандидат юридичних наук,

доцент,

О. С. МАРЧЕНКО, доктор економічних наук,

професор,

Л. С. ШЕВЧЕНКО, доктор економічних наук,

професор, Національний юридичний

університет імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

ПРАКТИЧНА ФУНКЦІЯ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ОСВІТИ: ПОГЛЯД СТЕЙКХОЛДЕРІВ

Круглий стіл

у редакції журналу «Економічна теорія та право»

з питань підготовки професіоналів за освітніми програмами

«Бізнес-консалтинг» і «Бізнес-адміністрування»

на фінансово-правовому факультеті Національного

юридичного університету імені Ярослава Мудрого

10 вересня 2019 р.

Учасники круглого столу:

Волошина Віра Олексіївна, директор-розпорядник Товариства з обмеженою відповідальністю «СІТ-Консалт», що здійснює діяльність у сфері бізнес-консалтингу, надання послуг оцінювання та юридичних послуг;

Паркулаб Володимир Григорович, керуючий партнер юридичної фірми «Глобус» у формі товариства з обмеженою відповідальністю, кандидат юридичних наук;

Прудников Віктор Анатолійович, директор видавництва «Право» Національної академії правових наук України, кандидат юридичних наук;

Опашко Дмитро Вадимович, директор Товариства з обмеженою відповідальністю «АТТІКА-ТРЕЙДІНГ»;

Борисенко Ігор Володимирович, декан фінансово-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики;

Шевченко Людмила Степанівна, завідувачка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор економічних наук, професор, академічний радник (гарант) освітньо-професійної програми (ОПП) «Бізнес-економіка», заступник головного редактора збірника наукових праць «Економічна теорія та право»;

Марченко Ольга Сергіївна, професор кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор економічних наук, професор, академічний радник (гарант) ОПП «Бізнес-консалтинг», відповідальна за випуск збірника наукових праць «Економічна теорія та право»;

Левковець Олена Миколаївна, доцент кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат економічних наук, доцент, академічний радник (гарант) ОПП «Бізнес-адміністрування».

Шевченко Л. С. зазначила, що редколегія журналу «Економічна теорія та право» започаткувала серію круглих столів з питань розвитку університетської освіти, економічних та управлінських професій. Тільки цього року відбулися наукові дискусії науковців, викладачів університетів та практиків бізнесу: «Майбутнє професії “економіст”» (10 січня 2019 р.); «Бізнес-консалтинг: здобутки та проблеми сьогодення» (11 квітня 2019 р.). А сьогодні ми запросили шановних учасників до обговорення практичної функції вищої економічної та управлінської освіти.

Нагадаю, що протягом травня та вересня 2019 р. деканат фінансово-правового факультету та кафедра економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого досліджували думку основних стейкхолдерів щодо якості ОПП «Бізнес-консалтинг» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 051 «Економіка») і «Бізнес-адміністрування» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальність 073 «Менеджмент») другого (магістерського) освітньо-кваліфікаційного рівня, за якими відбувається підготовка професіоналів в Університеті. Було проведено інтернет-опитування студентів, які навчаються на цих програмах. Одержано відгуки та експертні висновки від потенційних роботодавців наших випускників.

До участі в круглому столі запросили тих, хто виявив безпосередню зацікавленість проблемою, переймається розвитком нових економічних та

управлінських спеціальностей в університетах, а також підготовкою професіоналів для власного бізнесу. Ми попередньо просили учасників круглого столу оцінити зміст ОПП, їх сучасність, інноваційність, орієнтованість на тенденції розвитку національного та регіонального ринків праці.

Хочу підкреслити, що в освітніх програм кафедри економічної теорії є своя передісторія: протягом кількох років ми здійснювали підготовку студентів за сертифікатними програмами «Юридичний бізнес» і «Бізнес-менеджмент» для студентів-юристів. Стало зрозуміло, що у майбутніх правників є стійка потреба в економічних та управлінських знаннях та набутті навичок їх застосування в юридичній практиці. Згодом кафедра економічної теорії ліцензувала бакалаврську ОПП «Бізнес-економіка» та дві магістерські програми – «Бізнес-консалтинг» і «Бізнес-адміністрування». Утворився своєрідний освітній «ланцюжок»: економіка – менеджмент (адміністрування) – консалтинг – право. Це повністю відповідає Стратегічному плану розвитку університету на 2018–2024 роки, у якому передбачено спрямування програм підготовки фахівців усіх структурних підрозділів на формування міцної, надійної бази теоретичних знань та практичних навичок, розробку нових, інноваційних освітніх програм, заснованих на компетентнісному підході, посилення їх міждисциплінарного характеру і гнучкості, втілення нових механізмів управління освітніми програмами.

А зараз я прошу професора Марченко О. С. розказати присутнім про зміст, цілі та особливості ОПП «Бізнес-консалтинг».

Марченко О. С.: Спочатку хочу подякувати нашим гостям за те, що змогли виділити час на ознайомлення з програмою та надати експертні висновки. Вони для нас дуже важливі в плані аналізу поточного освітнього процесу та напрацювання шляхів розвитку програми.

ОПП «Бізнес-консалтинг» спрямована на фундаментальну теоретичну і практичну підготовку професіоналів у сфері економіки та бізнес-консалтингу. Основними цілями ОПП є забезпечення високого рівня оволодіння магістрами з економіки теоретичними знаннями та практичними навичками з професійної діяльності у сфері бізнес-консалтингу, розроблення стратегій розвитку бізнес-консалтингової діяльності, упровадження інновацій бізнес-консалтингу на основі найвищих професійних стандартів. ОПП передбачає формування високого рівня культури професійної діяльності, цілеспрямованого та переконаного дотримання етичних норм професіоналів з економіки та бізнес-консалтингу.

Особливостями ОПП є такі:

- системний підхід, що дозволяє досягти позитивного синергетичного ефекту сполучення теорії і практики економічної діяльності та бізнес-консалтингу, а саме: а) поглибленого вивчення сучасних економічних явищ і процесів, теоретичних основ і правових засад бізнес-консалтингової діяльності; б) практичної підготовки шляхом вивчення досвіду суб'єктів бізнес-консалтингу, стажування на підприємствах і в консалтингових фірмах, майстер-класів практиків тощо;

- інноваційний підхід: оволодіння студентами методолого-методичними новаціями економічної науки, професійної економічної та бізнес-консалтингової діяльності, новітніми видами, послугами, методами і технологіями бізнес-консалтингу;

- постійна співпраця викладачів, студентів, роботодавців, замовників консалтингових послуг і бізнес-консультантів як базовий принцип підготовки магістрів з економіки, реалізація якого забезпечує їх ефективну адаптацію до професійного середовища, набуття ними знань і навичок результативних консалтингових практик, розуміння етичних основ професії та соціальної відповідальності.

Шевченко Л. С.: Нашим учасникам, мабуть, буде цікаво дізнатися, чи впроваджуються аналогічні ОПП в інших ЗВО України. Наскільки я пам'ятаю, коли започатковувалася програма «Бізнес-консалтинг», вона позиціонувалася як перша в Україні магістерська програма з консалтингової діяльності. Чи з'явилися у нас конкуренти і послідовники?

Марченко О. С.: При формулюванні цілей та програмних результатів навчання програми враховано досвід вітчизняних ОПП другого (магістерського) рівня вищої освіти. Серед них: «Менеджмент проектів і консалтинг» (спеціальність 051 «Економіка») КНЕУ імені Вадима Гетьмана, яка передбачає підготовку професіоналів з проектного управління й консалтингової підтримки розвитку компаній, управлінського консультування; «Економічний консалтинг та бізнес-економіка» (051 «Економіка») Таврійського державного агротехнологічного університету; «Маркетингова діагностика та управлінський консалтинг у підприємстві» (076 «Підприємство, торгівля та біржова діяльність») Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, яка орієнтована на управлінський консалтинг у сфері підприємництва та маркетингу.

Ми вивчали й ОПП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: «Бізнес-консалтинг» ХНЕУ імені Семена Кузнеця, Ужгородського національного

університету (071 «Облік і оподаткування»), які забезпечують підготовку фахівців консалтингу з проблем фінансової діяльності, бухгалтерського обліку, аудиту, а також іноземних програм тренінгів для консультантів «Розвивайте свій консалтинговий бізнес» Європейського банку реконструкції та розвитку.

Конкурентоспроможність ОПП «Бізнес-консалтинг» забезпечується її спрямованістю на підготовку професіоналів, здатних ефективно працювати в різних галузях економіки та консалтингової діяльності, тоді як інші програми є вузькоспеціалізованими.

Борисенко І. В.: Як декана фінансово-правового факультету мене питають абітурієнти та ті, хто цікавляться бізнес-консалтингом у цілому: а які власне нові компетентності ви формуєте у своїх студентів? Можна я переадресую це питання Вам, Ольго Сергіївно?

Марченко О. С.: Відповім так. Навчальний план ОПП «Бізнес-консалтинг» є інноваційним хоча б тому, що магістерських програм такого спрямування за спеціальністю 051 «Економіка» в Україні дуже мало. Є бакалаврські програми, але то зовсім інший рівень підготовки фахівців. Що ми пропонуємо?

По-перше, формування системних знань сучасних економічних процесів та явищ, оволодіння новітніми методами ефективної економічної діяльності – це навчальні курси «Сучасні економічні теорії» «Економічна теорія сфери послуг», «Нематеріальна економіка», «Право та економіка» та ін.

По-друге, оволодіння знаннями теорії та практики бізнес-консалтингу, оскільки в сучасний період надання порад, рекомендацій, експертних висновків є важливою складовою професійної діяльності економістів і може стати професією чи набути форми підприємництва у сфері бізнес-консалтингу. З цією метою до освітньої програми включені такі навчальні дисципліни, як «Стратегічний бізнес-консалтинг», «Інвестиційно-інноваційний бізнес-консалтинг», «Міжнародний бізнес-консалтинг», «Фінансовий бізнес-консалтинг» та ін.

По-третє, формування знань та навичок підприємницької діяльності у сфері бізнес-консалтингу, ведення консалтингового бізнесу, організації конкурентоспроможної та прибуткової консалтингової фірми, ефективної діяльності на ринку консалтингових послуг, правових засад бізнес-консалтингу – ці інтереси та пропозиції стейкхолдерів програми враховано у навчальних курсах «Економіка та організація консалтингової діяльності», «Консалтингова фірма», «Економічна діагностика та аналітика у бізнес-консультуванні», «Ме-

неджмент та маркетинг послуг бізнес-консалтингу», «Міжнародне економічне право», «Право внутрішнього ринку ЄС», «Корпоративне право ЄС» та ін.

Шевченко Л. С.: Дякую, Ольго Сергіївно. А тепер давайте надамо слово запрошеним учасникам – практикам бізнес-консалтингу. Для нас як науковців і викладачів дуже важливо знати вашу думку щодо того, наскільки актуальною є підготовка професіоналів – бізнес-консультантів за освітніми програмами, які розвиваються в НЮУ.

Паркулаб В. Г.: Я вважаю, що програма підготовки професіоналів з бізнес-консалтингу, яку реалізує кафедра економічної теорії НЮУ, є не просто актуальною. Вона відповідає суспільним потребам забезпечення інноваційного економічного розвитку на основі підвищення ефективності підприємницької діяльності в різних сферах та галузях національної економіки, у глобальному економічному просторі. Надання професійної допомоги суб'єктам господарювання, спрямованої на своєчасне та висококваліфіковане розв'язання стратегічних та поточних проблем їх діяльності, є необхідним та дієвим чинником інтелектуалізації та професіоналізації бізнесу, зростання інноваційної активності підприємств, їх ефективної адаптації до нових вимог та викликів сучасного етапу суспільного розвитку.

Юридична фірма «Глобус» провела ретельний аналіз навчального плану спеціальності. Ми відзначаємо, що концептуальною основою освітньо-професійної програми «Бізнес-консалтинг» є багатовекторний підхід до визначення змісту, напрямів та заходів сучасної консалтингової діяльності, що поєднує її інтелектуальні (професійні), підприємницькі, сервісні, соціальні та етичні ознаки та чинники ефективності. На основі такого підходу підготовка професіоналів бізнес-консалтингу є комплексною, поєднує теоретичні, методичні та практичні аспекти професійної консалтингової діяльності та охоплює такі взаємопов'язані напрями, як:

1) професійна підготовка, спрямована на формування системних знань та практичних навичок надання консалтингових послуг, розробки та здійснення консультаційних проектів, ефективного консультаційного процесу;

2) бізнес-підготовка, метою якої є оволодіння студентами знаннями з ефективного ведення консалтингового бізнесу, економіки консалтингової фірми, принципів менеджменту та маркетингу у сфері бізнес-консалтингу;

3) сервісна підготовка як формування знань принципів та методів ефективного консалтингового обслуговування клієнтських організацій, забезпечення клієнтоорієнтованості консалтингової діяльності, високої якості кон-

салтингових послуг, якнайкращого задоволення потреб суб'єктів господарювання у професійній допомозі;

4) формування у майбутніх професіоналів розуміння соціальної відповідальності консалтингового бізнесу, важливості дотримання професійних, ділових та етичних норм бізнес-консалтингу.

Багатовекторність та комплексність підготовки за професійно-освітньою програмою є основою конкурентоспроможності майбутніх бізнес-консультантів на національному ринку праці та ринку консалтингових послуг, у сфері консалтингового бізнесу.

Шевченко Л. С.: А що Ви, Володимире Григоровичу, можете порекомендувати для поліпшення навчального процесу?

Паркулаб В. Г.: Зрозуміло, що вдосконалювати ОПП можна безкінечно. Але є моменти, на які я б, дійсно, звернув особливу увагу.

Перший: нинішня практика юридичного і бізнес-консалтингу стикається з численними проявами квазіконсалтингу, які потрібно кваліфіковано вирізняти та мати механізми їх подолання. Потрібна правова культура бізнесу. Зважаючи на це, я б порадив включити до навчального плану спеціальності обов'язкові навчальні дисципліни з правових основ бізнес-консалтингу, а в програми навчальних дисциплін з певних видів консалтингової діяльності – питання щодо їх правового регулювання.

Другий момент: з метою формування комунікаційних навичок консультантів, уміння підтримувати ефективні консультант-клієнтські відносини можна було б увести до навчального плану навчальні дисципліни за вибором студента з психології міжособистісних відносин у сфері бізнес-консалтингу.

Третій момент: для мене дуже приємним і певною мірою несподіваним було запрошення на цю зустріч науковців і консультантів-практиків. Приємно – тому що нас, практиків, хоче почути академічна спільнота. Несподівано – тому що раніше таке траплялося нечасто. Але сам круглий стіл за участю викладачів НЮУ та практикуючих юристів та економістів слід вітати. Якщо він стане постійним місцем зустрічі однодумців, буде взагалі прекрасно. Що ми маємо обговорити найближчим часом? Для мене як для практика юридичного бізнесу дуже важливим є, наприклад, підвищення ефективності стажування майбутніх бізнес-консультантів. Студенти повинні залучатися до розроблення та здійснення програм соціальної відповідальності консалтингових фірм, саморегульованих організацій консультантів та їх професійних об'єднань.

Шевченко Л. С.: Дякую, Володимире Григоровичу. А зараз Вас продовжить Віра Олексіївна.

Волошина В. О.: Я вдячна редколегії журналу «Економічна теорія та право» за запрошення взяти участь у цьому круглому столі. У ТОВ «СІТ-Консалт» теж глибоко вивчили пакет освітніх документів, який нам надіслали з фінансово-правового факультету НЮУ. Як правило, при спілкуванні із закладами вищої освіти відразу виникає питання: а де будуть працювати випускники освітньої програми? На нашу думку, підготовка професіоналів за ОПП «Бізнес-консалтинг» повністю відповідає потребам ринку. Хоча зараз, зокрема, і в Харкові діє низка навчальних закладів, де вивчаються економічні дисципліни, програм з бізнес-консалтингу мало. Крім того, перебуваючи на ринку подібних послуг уже понад 18 років, ТОВ «СІТ-Консалт» періодично рекрутує відповідних фахівців як для постійної роботи, так і на тимчасовій основі. Навіть зараз процес пошуку необхідних працівників характеризується великими складнощами, пропозиція на ринку є доволі обмеженою, а значна кількість кандидатів хоча й мають відповідну освіту, проте не володіють необхідними знаннями й уміннями, достатніми для того, щоб одразу включитися в роботу. ТОВ «СІТ-Консалт» докладає зусиль до постійного підвищення кваліфікації своїх фахівців, але навряд чи швидкі курси та тренінги можуть компенсувати брак базової вищої освіти.

Варто відзначити, що представлена освітньо-професійна програма орієнтована на сучасні ринки, форми та методи бізнес-консалтингу. Вона має на меті не лише сформувати знання у сфері здійснення різних видів бізнесу, але й детально показати, як саме мають функціонувати суб'єкти надання послуг з бізнес-консалтингу: як організувати їхню роботу, як віднайти привабливі ділянки роботи, як взаємодіяти з клієнтами, як вибудувати відносини у трудовому колективі тощо. Усе це озброює майбутнього професіонала не лише знаннями предмета своєї діяльності, але й навичками, що допоможуть увійти на ринок послуг із бізнес-консалтингу і закріпитися на ньому.

У межах своєї компетенції, яка стосується саме практичних аспектів бізнес-консультавання, хочу також зазначити, що в ОПП «Бізнес-консалтинг» враховано і виправлено недоліки інших подібних університетських програм, якими є: затеоретизованість, надто сильна абстрактність, застарілість методів навчання, ігнорування сучасних видів бізнесу. Варто також відмітити вдалий сплав економічних і юридичних знань у межах програми. У багатьох аспектах програми відчувається присутність правового компонента. Це стає можливим завдяки тому, що програма реалізується на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – найстарішого, найавторитетнішого і найбільшого закладу юридичної освіти в Україні.

Борисенко І. В.: Зараз університети мають право змінювати (удосконалювати зміст, структуру, набір освітніх компонентів) освітні програми. Ми це робимо. Одне з найближчих засідань вченої ради фінансово-правового факультету теж буде присвячене якості наших освітньо-професійних програм. Що Ви нам можете порадити?

Волошина В. О.: Хоча перелік предметів програми є достатньо збалансованим, ми б усе ж таки додали курс регіональної економіки з акцентом на економіку Харківщини, що підвищить конкурентоздатність випускників програми на ринку Харкова, а також курс зі взаємодії з органами влади, відповідальними за управління економікою і створення сприятливих умов для ведення бізнесу, що має посилити вміння вибудовувати в інтересах клієнтів відносини із суб'єктами державного управління і контролю.

Було б корисним також включити до програм навчальних дисциплін питання ведення комплексного консалтингового бізнесу, тобто заснування і розвитку фірм, які надають бізнес-консалтингові, юридичні, бухгалтерські, податкові та інші подібні послуги. Ці питання мають, зокрема, охоплювати такі теми, як вибудовування ефективної бізнес-стратегії для комплексного бізнесу, вироблення унікальних бізнес-продуктів для ринку, налагодження взаємодії між різними напрямками бізнесу фірми тощо.

Нарешті, задля розвитку програми, посилення її теоретичної і практичної складових слід зміцнювати інтегрованість програми в національний освітній простір. Це досягається наданням студентам можливості обмінів і короткострокових візитів в інші університети за профілем спеціальності, запрошенням гостьових лекторів, стимулюванням активної дослідницької роботи студентів.

Борисенко І. В.: А як щодо наших студентів, які цього року були у Вашій фірмі на практиці? Як Ви оцінюєте рівень їхньої підготовки? Чи не прийшлося перенавчати та казати «забудьте все, чому вас учили в університеті»?

Волошина В. О.: Дійсно, у 2018/19 академічному році ТОВ «СІТ-Консалт» було обрано одним із підприємств, де проходили практику студенти магістерської програми з бізнес-консалтингу НЮУ імені Ярослава Мудрого. Вони мають високий теоретико-прикладний рівень підготовки, причому, як бачите, я на перший план поставила слово «теоретико-», тобто студенти прийшли до нас з ґрунтовною теоретичною підготовкою, але бажали оволодівати практичними навичками, яким їх навчали фахівці ТОВ «СІТ-Консалт».

Проте, на нашу думку, форми практичної підготовки і стажування для студентів програми варто урізноманітнити. Зокрема, слід розглянути можливість відкриття на базі університету бізнес-лабораторії, де б студенти могли

надавати pro bono послуги з бізнес-консультування представникам мікробізнесу. Слід розширювати коло партнерів, які готові надавати можливість проходження студентами стажування, включаючи до вже існуючого пулу представників специфічних видів бізнесу, великих підприємств тощо.

Шевченко Л. С.: Давайте тепер перейдемо до обговорення освітньої програми «Бізнес-адміністрування». Серед учасників круглого столу – академічний радник (гарант) цієї програми Левковець Олена Миколаївна. Отож, їй – слово.

Левковець О. М.: Приєднуюсь до слів вдячності нашим гостям за увагу до освітньої програми «Бізнес-адміністрування». Зазначу, що такі програми зараз є поширеними в закордонних університетах (програми MBA різного рівня і тривалості навчання), їх пропонують дедалі більше і вітчизняних університетів. Причому інколи бізнес-адмініструванню починають навчати вже студентів-бакалаврів. Тому кафедра економічної теорії від початку намагалася знайти свою нішу на ринку освітніх послуг. В основу навчального плану спеціальності було покладено не тільки національний досвід, а й напрацювання наших партнерів-освітян із Університету Миколаса Ромеріса (Mykolas Romeris University) (м. Вільнюс, Литва). Там уже тривалий час успішно реалізується програма Master of Business Administration. Однак вона розрахована більше на тих слухачів, які вже мають певний досвід практичної роботи у сфері бізнесу та управління фірмами. У перспективі ми маємо плани об'єднувати наші наукові та методичні зусилля, обмінюватися напрацюваннями. Будемо також іти й до відкриття спільної освітньої програми.

Шевченко Л. С.: А зараз я запрошую висловитися з приводу ОПП «Бізнес-адміністрування» Прудникова Віктора Анатолійовича, директора видавництва «Право» Національної академії правових наук України. І спочатку поясню, чому ми попросили експертний висновок саме у видавництва. Річ у тім, що «Право» з 1996 р. здійснює підготовку та видання наукової, навчальної, довідкової літератури з правової, економічної та управлінської тематики, забезпечує літературою ЗВО та наукові установи, правоохоронні та судові органи, а також практикуючих юристів, які працюють в установах, організаціях та на підприємствах різних форм власності. Співробітники видавництва знайомі з навчальними планами більшості національних університетів України, які здійснюють підготовку юристів, економістів і менеджерів. Постійно аналізують тенденції підготовки фахівців і професіоналів у закордонних університетах, структуру попиту на навчальну та ділову літературу. Тому для нас – це дуже важливі експерти і освітніх програм, і освітніх продуктів університетів.

Прудников В. А.: Шановні учасники круглого столу! Підготовка професіоналів за ОПП «Бізнес-адміністрування» є фундаментальною, системною та інноваційною. До навчального плану спеціальності включено дисципліни, які логічно пов'язані між собою і формують у студентів загальні та фахові (спеціальні) компетентності у сфері адміністрування та управління підприємницькою діяльністю, стратегічного і функціонального менеджменту, розвитку бізнес-організації, забезпечення лідерства в бізнесі, економічної безпеки фірми. ОПП орієнтована на державний і приватний сектори економіки.

У чому я бачу особливості освітньої програми та її відмінності від інших вітчизняних програм? Насамперед у тому, що в ОПП закладено унікальну концепцію підготовки професіоналів із менеджменту з поглибленим вивченням права. До навчального плану спеціальності включено такі навчальні дисципліни за вибором студента, як: «Підприємницьке право», «Договірне право», «Господарські договори», «Правове регулювання управління персоналом». Такої фахової підготовки не дають інші ЗВО, які навчають студентів за спеціальністю «Менеджмент».

Ще один важливий аспект: цілі та програмні результати навчання ОПП відображають тенденції розвитку спеціальності, національного та регіонального ринку праці. У Харківській області на одну вакансію менеджера зараз претендують 11 осіб, але водночас залишається достатньо високим попит на професіоналів і фахівців з досвідом роботи – менеджерів, адміністраторів, економістів і спеціалістів державної служби. Аналогічна картина в цілому й по Україні. Крім того, соціологія свідчить про зростання індивідуального запиту на заняття підприємництвом, насамперед серед молоді. В ОПП цей аспект підготовки менеджерів ураховано: а) освітня програма спрямована на забезпечення не тільки теоретичної, а й практичної підготовки професіоналів у сфері ефективного управління сучасною організацією; б) у програму практичної підготовки (стажування) студентів спеціальності «Менеджмент» закладено набуття практичних навичок з планування, управління маркетинговою, кадровою, фінансовою, інвестиційною, інноваційною, зовнішньоекономічною діяльністю та охороною праці на підприємстві.

Нарешті, програма в цілому є придатною для працевлаштування: у додатках доволі чітко показано види економічної діяльності, основні посади, місця праці, професійні назви робіт (за ДКП) за спеціальністю «Менеджмент». Указано також на можливість для продовження навчання на вищому рівні.

Борисенко І. В.: Вікторе Анатолійовичу, Ви – не просто директор видавництва, Ви – ще й роботодавець. Як на Вашу думку, чи достатньо підготовле-

ними до практичної роботи будуть наші випускники? Чи взяли б Ви когось із них на роботу відразу на посаду менеджера видавництва?

Прудников В. А.: Проблема в тому, що в кожного бізнесу є своя специфіка. Наші менеджери, наприклад, мають розумітися на особливостях видавничої справи, уміти аналізувати (сегментувати) ринки книжкової продукції, знати особливості її ціноутворення, мати навички організації участі у книжкових виставках та ярмарках, причому не тільки місцевих, а й міжнародних. У якому університеті менеджерам чи економістам дають такі знання? У жодному. Тому ми беремо на роботу випускників із хорошими базовими знаннями економіки, управління і (бажано) права, а потрібні навички напрацьовуються під час роботи у видавництві.

Але зверну увагу розробників ОПП: при викладанні окремих навчальних дисциплін вам слід приділити більше уваги проблемам лідерства та корпоративної соціальної відповідальності, що відповідає сучасним світовим трендам підготовки менеджерів і формування у них соціальних навичок. Варто також подумати над проведенням поза навчальним планом бізнес-тренінгів або започаткуванням сертифікатних освітніх програм за цією проблематикою. Тоді ви будете ще більш цікавими для роботодавців. Причому варто самим регулярно проводити моніторинг національного і регіонального ринку праці менеджерів.

Левковець О. М.: А що Ви можете порадити по змісту навчального плану спеціальності?

Прудников В. А.: З досвіду роботи видавництва «Право» можу сказати, що зараз університети почали приділяти більше уваги цифровізації навчального процесу. Можливо, варто розпочати розроблення курсу «Цифровий менеджмент»? Якщо з поняттям «цифрова економіка» вчені – економісти та юристи вже більш-менш визначились, то завдання цифрової трансформації бізнесу, розроблення цифрових стратегій і бізнес-моделей ставлять лише деякі вітчизняні фірми. Хоча всі вони визнають необхідність таких напрямів роботи менеджерів, як утворення нових організаційних структур управління; використання принципів проектування; створення у фірмі спеціального підрозділу та посади директора з цифрових технологій; формування цифрової компетентності працівників фірми.

Шевченко Л. С.: Дякую. А зараз я надаю слово директору ТОВ «АТТІКА-ТРЕЙДІНГ» Опашку Дмитру Вадимовичу, який водночас є й нашим студентом заочного відділення, тому може оцінити всі тонкощі освітньої програми, як кажуть, «ізсередини».

Опашко Д. В.: У мене це друга вища освіта. Свого часу я закінчив Харківський авіаційний інститут, але вирішив зайнятися бізнесом. Управлінські та економічні знання здобував фрагментарно, на різних тренінгах, поки не вступив до НЮУ на освітню програму «Бізнес-адміністрування». Скажу відверто, що був певний скепсис: що мені, практику, можуть запропонувати викладачі? Виявилось, що багато нового й цікавого. Особливо запам'яталися лекції і практичні заняття гаранта освітньої програми кандидата економічних наук, доцента Левковець Олени Миколаївни та завідувачки кафедри доктора економічних наук, професора Шевченко Людмили Степанівни. А тепер до змісту програми.

Безсумнівною перевагою освітньо-професійної програми є наявність зрозумілої концепції підготовки студентів та універсальність спрямування. Навчальний план підготовки магістрів містить як дисципліни, без яких неможливо ефективно керувати великим бізнесом (зокрема, «Корпоративне управління», «Стратегічний інноваційний менеджмент»), так і дисципліни, покликані забезпечити самореалізацію менеджера в малому, у тому числі власному, бізнесі («Менеджмент малого та середнього бізнесу», «Управління потенціалом бізнесу», «Управління організаційним розвитком бізнесу»). Це посилює конкурентні переваги випускників на ринку праці, а також полегшує їх взаємодію з потенційними роботодавцями. Якщо слухачі програми в повному обсязі виконають навчальний план, вони матимуть широкий набір фахових компетентностей із менеджменту, що дозволить їм працювати не тільки в організаціях різного типу (з різною формою власності, різною організаційно-правовою формою, різною галузевою приналежністю), а й створювати власний бізнес та адмініструвати окремі бізнес-проекти.

А тепер скажу як роботодавець. По-перше, при підборі й відборі персоналу наша фірма завжди намагається з'ясувати професійні прагнення людей, їх цільові установки і навіть громадські та особисті цінності. Те, що слухачі програми «Бізнес-адміністрування», особливо з досвідом практичної роботи, можуть самостійно обирати чверть дисциплін для вивчення, дуже важливо. Вони отримають саме той набір знань, який є необхідним в їхній поточній і майбутній діяльності. По-друге, освітньо-професійна програма враховує сучасні тенденції на ринку праці управлінців-адміністраторів. А це не тільки український ринок праці, а й міжнародний. З огляду на це наявність у навчальному плані дисципліни «Глобальний бізнес-менеджмент» дає можливість потенційному працівникові не тільки ознайомитися з ефективними зарубіжними практиками адміністрування, а й успішно реалізувати сформовані компетентності під час управління міжнародними бізнес-проектами фірми. Тим

більше, як ми щойно з'ясували, розробники ОПП орієнтуються на кращий європейський освітній досвід і співпрацю з університетами Литви.

Борисенко І. В.: Мене як декана завжди цікавить питання формування у студентів практичних навичок та їх подальшого працевлаштування. Ваша фірма теж є базою практики студентів фінансово-правового факультету НЮУ. Які питання виникли в плані організації стажування? Чи не заважали Вам наші студенти?

Опашко Д. В.: На практичну підготовку студентів-магістрів навчальним планом відведено чималу кількість часу. Я сподіваюся, що всі, хто проходив практику в нашій фірмі, змогли сформуванати уявлення про бізнес-адміністрування у сфері торгівлі. Але наше підприємство (фірма) невелике за розміром, його працівникам довелося поєднувати службові обов'язки і професійні функції, а ще й керівника практики (можна сказати, тренера, коуча, наставника). Тобто стажування вимагало чималих зусиль від усіх учасників цього процесу. Думаю, що так само це було й на інших базах практики. У зв'язку з цим можна також порекомендувати закладу вищої освіти використовувати й інші форми практичної підготовки майбутніх професіоналів. Зокрема, раннє прикріплення до майбутньої бази практики дало б можливість залучати студентів до участі в адмініструванні окремих складових бізнес-проектів та процесів без відриву від занять. Набутий досвід має обов'язково обговорюватися, аналізуватися та опрацьовуватися на практичних заняттях. Нам також було б цікаво організувати сумісні з науковцями дослідження у сфері кон'юнктури ринку, ефективності використання трудових ресурсів.

Борисенко І. В.: А чи потрібні нашим студентам якісь додаткові управлінські знання?

Опашко Д. В.: Важливо, щоб студент знав і розумів закономірності використання робочого часу, управління ним. Для цього до навчального плану можна включити дисципліну, яка стосується організації праці менеджера у малому бізнесі, або окрему тему, присвячену закономірностям використання робочого часу. До речі, ОПП виграла б, якби до навчального плану підготовки магістрів було б включено навчальну дисципліну «Іноземна мова».

Шевченко Л. С.: Шановні колеги, ми з вами попрацювали дуже конструктивно. Дякую всім за участь у круглому столі та за слушні зауваження щодо змісту наших ОПП «Бізнес-консалтинг» і «Бізнес-адміністрування». Кафедра економічної теорії обов'язково врахує всі пропозиції до навчального плану. У нас з вами спільне завдання – готувати висококваліфікованих професіоналів у сфері бізнес-консультування і бізнес-адміністрування, які б могли розв'язу-

вати складні спеціалізовані завдання та нестандартні практичні проблеми управлінської діяльності в різних галузях підприємництва та економіки. Я також сподіваюся, що ми з вами започаткували важливу форму спільної роботи науковців, педагогів і роботодавців і надалі будемо зустрічатися за круглим столом у редакції журналу «Економічна теорія та право», а також на теоретичних семінарах кафедри економічної теорії НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Успіхів вам усім!

Стаття надійшла до редакції 14.09.2019 р.

Стаття пройшла рецензування 18.09.2019 р.

Стаття рекомендована до опублікування 20.09.2019 р.

I. V. BORYSENKO, Ph. D. (Legal Sciences), Associate Professor,

O. S. MARCHENKO, Doctor of Sciences (Economic Sciences), Professor,

L. S. SHEVCHENKO, Doctor of Sciences (Economic Sciences), Professor,

Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv

THE PRACTICAL FUNCTION OF HIGHER ECONOMIC AND MANAGERIAL EDUCATION: A STAKEHOLDER VIEW

Round table in the editorial board of the journal “Economic Theory and Law” on the training of professionals in educational programs “Business Consulting” and “Business Administration” at the Finance and Law Faculty of Yaroslav Mudryi National Law University on 10th September 2019

The editorial board of the journal “Economic Theory and Law” organized a discussion on the development of economic and management education at Yaroslav Mudryi National Law University. Leading employers of Kharkiv region took part in the round table. Among them were: Parkulab V. G., Managing Partner of the Law Firm “Globus”, Ph. D. (Legal Sciences); Prudnikov V. A., Director of the Publishing House “Law”, Ph. D. (Legal Sciences); Opashko D. V., Director of the commercial firm “ATTICA-TRADING”; Voloshina V. O., Managing Director of the consulting firm “SIT-Consult”.

The scientists of Yaroslav Mudryi National Law University participated in the discussion, including: Borysenko I. V., Dean of the Finance and Law Faculty, Ph. D. (Legal Sciences), Associate Professor; Shevchenko L. S., Head of the Department

of Economic Theory, Doctor of Sciences (Economic Sciences), Professor, Academic Advisor of the educational program “Business Economics”, Deputy Editor-in-Chief of the journal; Marchenko O. S., Doctor of Sciences (Economic Sciences), Professor, Academic Advisor of the educational program “Business Consulting”, managing editor of the journal; Levkovets O. M., Ph. D. (Economic Sciences), Associate Professor, Academic Advisor of the educational program “Business Administration”.

The training of professionals in business consulting and business administration is essential because it gives business entities the new knowledge and information they need to make a profitable and competitive business.

The participants of the round table analyzed the content of the educational programs of the second (master’s) level of higher education “Business Consulting” and “Business Administration”, which are implemented at the Yaroslav Mudryi National Law University. Speakers concluded that the programs are modern, innovative, oriented to the tendencies of development of national and regional labor markets.

They noted that the training of professionals in the program “Business Consulting” is complex and combines professional training, business training, and service training. The program forms an understanding of the social responsibility of the consulting business, the importance of adhering to the professional, business and ethical standards of business consulting.

The training of professionals in the program of “Business Administration” is based not only on national experience, but also on the experience of Mykolas Romeris University (Vilnius, Lithuania). In addition, the program incorporates a unique concept of the managers training with advanced legal knowledge. This enhances the competitive advantages of graduates in the labor market. They can work in organizations of different types, create their own businesses and administer individual business projects.

In general, the discussion drew considerable attention to the improvement of curricula, the problems of employment of graduates of educational programs, prospects for the development of educational programs in economics and management at Yaroslav Mudryi National Law University.

Article details:

Received: 14 September 2019

Revised: 18 September 2019

Accepted: 20 September 2019

Рекомендоване цитування: Борисенко І. В., Марченко О. С., Шевченко Л. С. Практична функція вищої економічної та управлінської освіти: погляд стейкхолдерів. Круглий стіл у редакції журналу «Економічна теорія та право» з питань підготовки професіоналів за освітніми програмами «Бізнес-консалтинг» і «Бізнес-адміністрування» на фінансово-правовому факультеті Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 10 вересня 2019 р. *Економічна теорія та право*. 2019. № 3 (38). С. 158–174. DOI: 10.31359/2411-5584-2019-38-3-158.

Suggested Citation: Borysenko, I. V., Marchenko, O. S., & Shevchenko, L. S. (2019). Praktychna funktsiia vyshchoi ekonomichnoi ta upravlinskoï osvity: pohliad steikkholderiv. Kruhlyi stil u redaktsii zhurnalu “Ekonomichna teoriia ta pravo” z pytan pidhotovky profesionaliv za osvritnimy prohramamy “Biznes-konsaltynh” i “Biznes-administruvannia” na finansovo-pravovomu fakulteti Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho 10 veresnia 2019 roku [The practical function of higher economic and managerial education: a stakeholder view. Round table in the editorial board of the journal “Economic Theory and Law” on the training of professionals in educational programs “Business Consulting” and “Business Administration” at the Finance and Law Faculty of Yaroslav Mudryi National Law University on 10th September 2019]. *Ekonomichna Teoriia ta Pravo – Economic Theory and Law*, 3 (38), 158–174. DOI: 10.31359/2411-5584-2019-38-3-158.